

Tatiana Chemi

KREATIVE LÆREPROCESSER OG ÆSTETISKE PERSPEKTIVER (Ud)dannelse for det hele menneske

Tatiana Chemi

KREATIVE LÆREPROCESSER OG ÆSTETISKE PERSPEKTIVER

(Ud)dannelse for det hele menneske

MED BIDRAG AF

**Henrik Bjørnemose Andersen, Anne Peülicke Bjørge,
Mette Bommersholdt, Susanne Jepsen Færch,
Anette Junker Hansen, Nana Friis Madsen
og Helene Wallentin Nickø**

AALBORG UNIVERSITETSFORLAG

*Kreative læreprocesser og æstetiske perspektiver:
(Ud)dannelse for det hele menneske*
Af Tatiana Chemi

1. e-bogsudgave

© Aalborg Universitetsforlag 2020

Grafisk tilrettelæggelse af omslag og indhold: Aalborg Universitetsforlag/Anja Jensen
Figur på bogens forside: wordart.com

ISBN: 978-87-7210-302-0

Udgivet af Aalborg Universitetsforlag | www.forlag.aau.dk

Bogen er udgivet med støtte fra Institut for Kultur og Læring, Aalborg Universitet.

**FAGFÆLLE-
BEDØMT**

Alle rettigheder forbeholdes. Mekanisk, fotografisk eller anden gen-givelse af eller kopiering fra denne bog eller dele heraf er kun tilladt i overensstemmelse med overenskomst mellem Undervisningsministeriet og Copydan. Enhver anden udnyttelse er uden forlagets skriftlige samtykke forbudt ifølge gældende dansk lov om ophavsret. Undtaget herfra er korte uddrag til brug i anmeldelser.

Indhold

Tak til	7
Introduktion	11
Om forfatteren	17
Om bidragsyderne	19
Illustrationsliste	23
Liste over cases.	25
Kapitel 1 Introduktion til kreativitet	27
Kreativitet: Hvad er det?	29
Ordets oprindelse.	30
Oldtidens forståelse af kreativitet	30
Homer og Muser	31
Dæmon, poesi og inspiration	32
<i>Mimesis, verisimilitudo og catharsis</i>	34
Kristendommens forståelse af kreativitet.	35
Moralsk elevation og overtalelse	35
Mennesket i centrum.	36
Kreativitet som erkendelse.	37
Myten om den triste poet	38
Romantikkens forståelse af kreativitet	39
Århundreder med appetit på viden om kreativitet.	39
Kollaborative perspektiver i forhold til kreativitet	40
Hvor findes kreativitet?	43
Mange måder at være kreativ på	45
Lille k og stor K	46
Samfundsværdi: vækst eller aktivisme?.	48
Paradigmeskifte	51
CASE 1	53
Kulturforskelle i kreativitetsopfattelse.	55
Øst/Vest	56
Kunstneriske ikke-vestlige traditioner: Kina.	58
Uddannelse i ikke-vestlige pædagogikker: Kina	59
Kunst og kreativitet: Kina.	61
Kunst, kreativitet og uddannelse i verden	64
Kapitel 2 Kunstbaserede metoder inden for uddannelse og uddannelsesforskning	67
Definition(er) og tradition(er) – <i>Arts-based methods</i>	69
Descartes' dualisme	69

Kunstbaseret forskning inden for uddannelse	70
At møde definitionsudfordringer	72
Kunst: ord og værdi	74
Æstetik: flere betydninger	74
Kunst og kreativitet	76
Kunst og kreativitet som almenmenneskeligt behov.	77
Hvad kreativitet er for kunstnere	78
Nyt og nyttigt	79
Kreativitet som behovet for at skabe kunst.	80
Kreativitet som en måde at tænke på.	82
Hårdt arbejde i usikkerhed.	84
Kreativitet som kunstnerisk identitet	85
Den ubeskrivelige business	86
CASE 2	87
Kunstbaserede metoder inden for uddannelse	94
Kunstbaserede metoder i dagtilbud	95
Det hundrede findes, jo	95
Partnerskaber mellem skoler og kunstnere	97
Kunstbaseret didaktik i gymnasier	100
CASE 3	106
Videregående uddannelser: Kunstnerdrevet læring	115
CASE 4	121
Organisatorisk æstetik	123
CASE 5	128
Kapitel 3 Uformelle og semiformelle læringsmiljøer	137
Den uformelle dimension	139
Læringslaboratorier	141
Cases fra danske museer	144
AROS.	144
Den Gamle By	145
Moesgaard Museum	146
Studerende på museumsbesøg	147
Indhold og genstand	148
Lærere på museumsbesøg.	149
Værktøj	150
Miljø	152
CASE 6	153
Kunst som aktivisme	157
CASE 7	163
Kapitel 4 Kreative partnerskaber	167
Kunstneren som underviser – <i>The teaching artist</i>	169
Kulturel læringsiværksætter	170
Kulturindustri	172

Læringsmiljøer for kulturelle læringsiværksættere.	174
Kunstnerens udbytte af partnerskaber	175
CASE 8	177
Kunstneren som metafor	182
Visuel dramaturgi	183
CASE 9	186
Kreativ evaluering	189
Kreativitetens mørke side	193
CASE 10.	194
Kapitel 5 Serendipitet: Kunsten at finde uden at søge	201
Eventyret om serendipitet	203
Forberedt uforberedthed	205
Serendipitet i kreative praksisser: En dialog med mange stemmer.	206
Stolen, som ikke må flyttes.	207
Epilog: Buono come il pane	231
Liste over originalværker	235
Cases	235
Referenceliste	237
Indeks	255

Tak til

Denne bogs tilblivelse skyldes en kollektiv proces, som har involveret forfatteren, bidragsyderne og forlaget, men også kollegaer, familier og samarbejdspartnere. Vi ønsker at takke dem alle. Især Institut for Kultur og Læring, Aalborg Universitet, for dets økonomiske støtte til publicering. Denne bog kunne ikke komme til verden uden den konkrete hjælp og inspiration, som vi har modtaget fra følgende personer: Vores anonyme kollega, som har reviewet denne bog og foræret de fantastiske og opmuntrende ord; videnskabelig assistent Pierangelo Savarese Pompa og studentermedhjælper Mette Høst Mikkelsen, fordi de bidrog til oversættelse og korrektur; medforfatterne fra de originale værker, som er blevet oversat til dansk (Xiangyun Du, Lihong Wang, Chunfang Zhou, Julie Borup Jensen, Lone Hersted, Pierangelo Savarese Pompa, Erik Exe Christoffersen). Annamaria Mucchi, *atelierista* fra Reggio Children (Centro Internazionale Loris Malaguzzi, Reggio Emilia, Italien), har hjulpet mig med at finde den originale version af Malaguzzis poesi i kapitel 2: *grazie mille!* Karin Eskesen og Jørgen Moestrup har venligt afklaret min filologiske tvivl om digtet. Manuela Rauff har foræret mig nogle gode sproglige løsninger i forhold til at oversætte digtet til dansk, således den legende stemning fra den italienske version kunne bevares på dansk: *grazie mille* til dig også. De fleste billedlige materialer i bogen er forfatterens og bidragsydernes, men i nogle tilfælde har vi fået tilladelse til at bruge andres fotografiske materialer, af den grund en tak til: Bo Ejstrup, Holger Lyngklip Strøm, informant D, informant C (I ved, hvem I er) og især vores australske kollegaer Phillip McIntyre, Janet Fulton, Elizabeth Paton, Susan Kerrigan, Michael Meany (deres model bruges til figur 2). En særlig tak til Kristian Firing, lektor hos Norwegian University of Science and Technology, Oslo, Norge, som har besøgt bidragsydernes hold, mens de var under uddannelse på KREA og holdt en varm, inspirerende og kunstbaseret undervisning. Tak til alle de internationale forlag og tidsskrifter, som har godkendt brugen af tidligere publicerede materialer: Brill/Sense, Peter Lang, Palgrave, Aalborg Universitetsforlag, *Teaching Artist Journal*, *Visual Inquiry*. Sidst, men ikke mindst vores familier og kollegaer. Især alle de kreative undervisere ved Master i Læreprocesser med Specialisering i Innovation og Kreativt Læringsdesign på Aalborg Universitet, samt vores udfordrende, inspirerende, sjove og nysgerrige studerende. Denne bog bliver til også efter deres ønske og behov.

Per mia madre, che ha salvato vite umane con gli strumenti del sapere.

Til min mor, som har reddet menneskenes liv med viden som værktøj.

Tatiana Chemi

Introduktion

Derhjemme spiser vi det bedste brød i byen. Ikke fordi vi bor tæt på et *fancy* bageri, men fordi min mand er i stand til at bage det lækreste, smukkeste, mest unikke brød. Denne overlegenhed kommer ikke uden hårdt arbejde. Min mand arbejder ikke som professionel bager, og han er heller ikke uddannet i den håndværkmæssige profession. Ikke desto mindre førte hans passion ham til at arbejde fokuseret med det at lære at bage. Som amatør har han ikke været på en fagskole for bagere, han har derimod dyrket interessen derhjemme, i sin fritid. Ordet amatør kommer fra det latinske *amare*, som betyder 'at elske', det betyder, at en amatør er en ildsjæl, som har en passion for en bestemt aktivitet, der dyrkes med stor ihærdighed. Amatører kan ofte oparbejde rigtig gode evner og et niveau af ekspertise, som er semiprofessionel. Men det kommer ikke smertefrit. Det kræver engagement og forpligtelse til at øve sig. Jeg har set min mand, som engageret autodidakt, smide mislykket brød ud gang på gang. Med et smil på læben holdt han styr på alle de eksperimenter, han foretog sig. Meget tidligt i hans bageeventyr begyndte han at skrive ned i et lille hæfte. Her noterede han alle de minimale ændringer, han valgte i sine forsøg: Hvor mange milligram salt, hvilken type salt, bagetemperatur, fugtighed, æltnings- og hævningsmetode. Motivationen var at forsøge noget andet end de opskrifter, som findes i de mange gode bagebøger. Min mand var utilfreds med det brød, han havde bagt på baggrund af de standardopskrifter, han kunne finde i bøgerne. Hans rejser rundt i verden havde åbnet op for nye smagsoplevelser, og et problem opstod: Hvordan kunne han fremkalde de smage selv? Med andre ord, hans motivation var en utilfredshed både med det brød, han kunne købe, og det, han kunne bage selv. Han måtte i gang med at eksperimentere. Med nogle få husråd og erfaringer med bagning gik han så i gang. At sige at han ikke vidste noget om brød, er ikke helt korrekt: Han voksede op i et hjem, hvor hans mor bagte både rugbrød, franskbrød og andet lækker bagværk. Han havde arbejdet i en børnehave, hvor bagning var en almindelig praksis, og hans omgangskreds havde regelmæssige bagevaner. I øvrigt var han i stand til at overføre sin viden som geolog til adskillige teknikker relateret til bagning: forståelse af bagestenens virkning, systematiske dokumentationsteknikker og forståelse af biologiske og fysiske virkninger. Da han gik i gang med sine egne systematiske eksperimenter med bagning, orienterede han sig ved hjælp af: 1) baggrundsviden om brød (opskriftsbøger, observation af bagning, tidligere erfaringer med bagning og brødsmagning), 2) *maveførmelser* (intuition, sanselige erkendelser), 3) viden overført fra andre fagområder (de naturfaglige videnskaber) og 4) egne empiriske eksperimenter.

Hvorfor er min mands historie relevant for en bog om æstetiske og kreative læreprocesser? Fordi hans rejse opsummerer alt, hvad der er at vide om kreativitet og sanselighed i læreprocesser. Forskning viser, at kreativitet er en kollektiv bedrift, kreative mennesker skaber aldrig alene, uanset om de befinder sig på en øde ø

eller midt i en travl metropol. Mennesker står på skuldrene af andre, omgives af miljøer, påvirkes af omgivelser, opretter og fastholder dialoger med de mennesker, som er tæt på, eller med medmennesker og fjerne rollemodeller. Kreative handlinger opstår af et oplevet behov for forandring: Viden, man ikke har og vil indhente, løsninger, man står og mangler, spørgsmål og perspektiver, som udvider ens horisont. Derfor defineres kreativitet, ifølge bestemte teorier, som noget nyt (noget, som ikke eksisterede før) og hensigtsmæssigt (passende til et bestemt behov). I denne henseende kan kreative handlinger enten efterlignes som en vej til læring eller forbindes med læring. For det første kan man sige, at læring, som kreativitet, opstår af et behov og indebærer en forandring: Vores bager ovenfor havde et behov for at genfinde eller skabe et godt brød, hvilket førte ham til at initiere et vidensprojekt, som flyttede ham fra ikke-viden til viden (forandring). For det andet kræver både kreativitet og læring, at miljøet hjælper til, når der i individet opstår et behov for viden, erfaringer og evner. Den hjælp betegnes inden for pædagogikken forskelligt: Facilitering (fra latin, *facile* = nemt, betyder bogstaveligt 'at gøre det nemt' for nogen), stilladsering (at bygge stillads, det vil sige at understøtte fra mange sider), mesterlære og undervisning.

Denne bog har som formål at udviske gamle perspektiver på kreativitet, hvor individet er i centrum, og kreativitet er noget, man *har*, eller man *er*. Nyeste forskning viser, at kreativitet ikke handler om talent eller et individuelt geni, men er en handling, man dyrker sammen med andre i givne kontekster. Kreativitet opleves og forhandles i samarbejde med andre. Hvis kreativitet ikke er biologisk bestemt, og man ikke er født med det, hvad er så konsekvensen? Det er blandt andet, at man kan lære det. Hvis kreativitet er noget, som kan dyrkes, så handler det 'kun' om at gå i gang, finde de passende værktøjer, tidsrammer og afgrænsninger af et område og begynde at øve sig: Hvilken mark er man i gang med at dyrke? Hvad skal der komme ud af det? Naturen, som kreativitet, kan overraske os, så dét, man har sået, er ikke nødvendigvis dét, man høster. Men man er nødt til at blive ved med at dyrke marken. Fordi det er den handling i sig selv, som er kreativ: At dyrke betyder at kultivere, hvilket er et grundlag for kultur (nemlig fra latin, *colere* = at dyrke). Hvis man vil etablere en kultur inden for pædagogikken, som værdsætter og stimulerer kreativitet, så skal man i gang med systematisk at *dyrke* det. Det betyder, at små begrænsede projekter, selvom de kan være udbytterige, ikke kommer til at forandre en organisation og skabe en kreativ kultur. Desværre, for praktikere i felten ved godt, at projekter ofte er dét, man får lov til at udvikle, hvor radikale organisatoriske forandringer nedprioriteres. I en nøddeskal er praktikerens dilemma omkring kreativitet her opsummeret: Fra politisk side får man at vide, at der er brug for flere kreative medarbejdere, men pædagogikken og uddannelsen fratages mulighed for at arbejde fokuseret, meningsfuldt og hensigtsmæssigt med kreativitet. Et eksempel på det er nedprioriteringen af de kunstneriske fag og aktiviteter inden for uddannelse. I denne bog bliver relationen mellem kreativitet og kunstneriske

aktiviteter forklaret og problematiseret, samt advokeret for på alle uddannelsesniveauer. Fordi de kunstneriske kompetencer, som kreativitet, skal, kan og bør læres.

Denne bog er opdelt i fem kapitler og en epilog.

Kapitel 1 introducerer viden om kreativitet som begreb og som vidensområde. Læseren vil finde en historisk gennemgang af den udvikling, ordet kreativitet har været igennem i løbet af både den vestlige og østlige historie. Nye tilgange til kreativitetsstudier introduceres, og begrebet problematiseres.

Kapitel 2 introducerer de æstetiske læreprocesser og deres relation til læring og kreativitet. Vigtige distinktioner præsenteres, og viden anvendes i forskellige uddannelseskontekster inden for de formelle læringsmiljøer: Dagtilbud, skole, gymnasie, videregående uddannelse og organisationer. Der introduceres teorier og metoder, som bruges inden for uddannelsesforskning, og som anvender æstetiske metoder eller kreative tilgange til uddannelsesforskning.

Kapitel 3 fokuserer på de uformelle og semiformelle læringsmiljøer: Museer, kulturinstitutioner og alternative tilgange til undervisning *uden for* de formelle uddannelsesrammer.

Kapitel 4 har fokus på partnerskaber mellem kunstnere og uddannelsesaktører. Både praksis og teorier introduceres ved hjælp af konkrete professionelle praksisser, såsom *the teaching artist*. Kapitlet konkluderes med inspiration til at bruge kunstneriske rammer i forhold til evaluering af læring og kreative læringsoplevelser.

Kapitel 5 uddyber *serendipitet* som læringsbegreb, som er nødvendig i kreative processer. Ordets historie fortælles, og eksempler fra læringsmiljøer formidles. Som et eksempel på anvendelse af kunstneriske metoder inden for uddannelsesforskning, som er åbne for det uventede (de serendipitetiske elementer), indeholder kapitlet en dialogisk samtale i dramaturgisk form.

En epilog afslutter denne rejse ved at etablere en cirkulær bane og vende tilbage til det sanselige billede, som initierer rejsen. De sidste ord kan ikke være andet end en æstetisk, poetisk flaskepost for fremtidsrejsende.

Læseren kan benytte sig af yderligere ressourcer, såsom en fyldig referenceliste, som kan udvide læserens viden, og et indeks. Sidst, men ikke mindst tilbyder bogen adskillige materialer, som kan bruges i undervisningen i forskellige kontekster, såsom refleksionsøvelser og cases fra forskellige uddannelsespraksisser. Bidragsydere til disse cases er kreative uddannelsespraktikere, som deltog på det første hold ved Master i Læreprocesser med Specialisering i Innovation og Kreativt Læ-

ringsdesign (KREA Master)¹ ved Aalborg Universitet, Institut for Kultur og Læring. Alle bidrog til bogen med dét, de kunne midt i en travl hverdag. Holdet fejrede sin dimission i januar 2019 med stor succes, og dette bogprojekt har været en aktiv strategi for at holde både de personlige relationer i live og for at formidle den emergende viden til de fremtidige hold på KREA Master og til andre praktikere, som er interesseret i krydsfeltet mellem kreativitet, æstetik og læring. Den viden, der ligger til grund for de forskellige cases, er blevet genereret i løbet af de tidligere studerendes undersøgelser. Det handler om praksisviden, som reflekterende praktikere har produceret ved at anvende informerede metoder og passende teoretiske fortolkninger. Bidragsydernes kreativitet er, i løbet af deres studier ved KREA, blevet stimuleret. Det samme er deres evne til at vælge passende teorier og forskningsmetoder, og til at argumentere for originale fortolkninger.

Min egen motivation for at skrive denne bog er, at som underviser på Aalborg Universitets KREA Master er jeg blevet stillet over for et stort behov: Mangel på ny litteratur på dansk, som kan anvendes som undervisningsmateriale. Selvom de fleste masterstuderende er kompetente, og de både læser og forstår engelsk, forstås begreber bedre på modersmålet. I de seneste år har jeg og andre eksperter i dette felt flittigt publiceret på engelsk og indsamlet forskningsviden, som er grundlæggende for at forstå de nye vilkår for kreativitet inden for uddannelse. Som underviser bruger jeg disse tekster på engelsk, men en udformning på dansk og en kontekstualisering i danske sammenhænge, med eksempler hjemmefra, vil gøre en stor forskel for de studerendes forståelse. I oversættelsesarbejdet, bevægelsen fra en sproglig kontekst til en anden, forpligter forfatteren sig til en gen-tænkning af stoffet. Denne bog er ikke en undtagelse: Selvom mange tekster har været publiceret på engelsk, er de nu bearbejdet, opdateret, fornyet og overført til den danske kontekst. For mine bidragsydere har denne bog også været et spørgsmål om et behov, som skulle opfyldes. De studerende på KREA Master er kompetente praktikere i de pædagogiske professioner, som reflekterer over egen praksis. Det første hold på uddannelsen startede i 2017 og forsvarede deres masterafhandling i januar 2019. Det faglige løft var kun en af de udbytterige effekter: Holdet udviklede sig ved at anvende det lærte på arbejdspladsen og ved at blive en del af et netværk af fagfæller, som havde det samme fokus på og passion for kreative læreprocesser. Konsekvensen var, at de studerende ikke ville give slip på hinanden og på os undervisere. Disse følelser var gensidige, og vi fandt en måde at holde kontakten på: et fælles projekt. Holdet havde erfaret de behov, en KREA-studerende står med og havde fundet deres egne strategier for læring. Desuden havde de afsluttet flere vidensprojekter på baggrund af kvalitative data, som kunne være interessante for andre at kende til. I dialogen opstod en struktur, hvor de tidligere studerende kunne beskrive pædagogiske cases i forskellige uddannelsesmiljøer, såsom folkeskole, friskole, kulturskole, SOSU og professionshøjskoler, erhvervsskoler, gymnasier, pædagog- og læreruddannelser, alle med fokus på kreativitet og

---

1 Se mere på <https://www.aau.dk/uddannelser/efteruddannelse/master/krea/>

pædagogisk innovation. Skriveprocessen blev faciliteret af regelmæssige redaktionsmøder, hvor der blev planlagt og organiseret, spist god mad (min mands brød, selvfølgelig!), drukket kaffe og mest snakket, samtalt og debatteret. Vi har forsøgt at give læseren en smagsprøve på disse livlige samtaler i vores dialogiske kapitel. På baggrund af denne særlige skriveproces vil læseren erfare, at der i bogen veksles mellem 'jeg'- og 'vi'-form, fordi fortællingerne er forskellige. Det er nemlig bogens hensigt at vise mangfoldigheden i videnstilgangene til kreativitet og æstetiske processer inden for uddannelse.

Bogens hensigt er at give de danske læsere en opdateret og bred viden om kreativitet og æstetiske læreprocesser, og dette sker blandt andet ved at vælge sproglige former, som er lette, men også inspirerende. Derfor er alle citater blevet oversat til dansk. Læseren kan nemt finde de originale citater ved hjælp af litteraturhenvisninger. En anden strategi, til at gøre bogens stof tilgængeligt i forhold til læserens hverdag, har været at indfange og beskrive eksempler fra en genkendelig praksis. I tilfælde af citater uden referencer henvises til de originale interviews fra de forskellige undersøgelser, som ligger til grund for denne bog.

Formålet med bogen er, at den kan anvendes i undervisningen uden at være en håndbog, men en forskningsbaseret tekst med eksempler, øvelser og spørgsmål. Målgruppen er praktikere på uddannelser, som har fokus på kreativitet, æstetik og alternative tilgange til undervisning og læring. Bogen er tænkt som værende anvendelig på masteruddannelser, men kan med fordel anvendes på bachelor- og kandidatniveau, samt University Colleges. Formålet er at skabe en kreativ kultur sammen med disse målgrupper, en kultur baseret på et ajourført syn på, hvad kreativitet er og kan betyde for uddannelse. Håbet er, at praktikere fra disse miljøer vil begynde at se kreativitet som værende bredere og at se hinsides de diskurser og myter, som stadigvæk kendetegner en populær forståelse af kreativitet. Denne bog vil tilbyde de kritiske vinkler, den nye viden og de mange eksempler på anvendelse i uddannelseskontekster, der skal til for at se på kreativitet på nye måder. Disse praktikere vil så måske få hjælp til at erkende, at kreativitet ikke er noget, man *er*, eller man *har*, men noget, man *gør* gentagne gange, og som forhandles i givne kontekster. Som i mit eksempel ovenfor opstår kreativitet ikke individuelt, men i aktive dialoger med omverdenen og ved at øve sig konstant. Jeg håber, at læseren, som vores bagermester i familien, vil invitere kreativitet ind i hverdagen, ved at eksperimentere med sanser, med fortællinger, ved at turde at fejle igen og igen. De bedste æstetiske og sanselige oplevelser venter på os på den anden side af denne hårde, udfordrende læreproces.

Om forfatteren

Tatiana Chemi, ph.d., er lektor på Pædagogisk og Organisatorisk Innovation, Institut for Kultur og Læring, Aalborg Universitet. Hun er ekspert i æstetiske læreprocesser, kunstneres kreativitet og performative praksisser. Hun er forfatter til adskillige publikationer, såsom *Artbased Approaches. A Practical Handbook to Creativity at Work*, Fokus Forlag, 2006; *Kunsten at integrere kunst i undervisning*, Aalborg Universitetsforlag, 2012; *In the Beginning Was the Pun: Comedy and Humour in Samuel Beckett's Theatre*, Aalborg University Press, 2013; *The Art of Arts Integration*, Aalborg University Press, 2014; *Behind the Scenes of Artistic Creativity*, med Julie Borup Jensen og Lone Hersted, Frankfurt, Peter Lang, 2015; 'Distributed Problem-Solving: How Artists' Participatory Strategies Can Inspire Creativity in Higher Education', i C. Zhou (red.), *Handbook of Research on Creative Problem-Solving Skill Development in Higher Education*, IGI Global, 2016; 'The Teaching Artist as Cultural Learning Entrepreneur: An Introductory Conceptualization', i *Teaching Artist Journal*, Vol. 13, 2, 2015. Med Xiangyun Du har hun været redaktør for *Arts-based Methods and Organisational Learning: Higher Education Around the World*, Palgrave Series Studies in Business, Arts and Humanities (2018), og *Arts-based Methods in Education around the World*, River Publisher (2017). I 2013 kårede Aalborg Universitetsforlag hende som Årets Forfatter. Hendes seneste arbejde fokuserer på at undersøge kunstnerisk tværkulturel kreativitet samt kunstintegreret uddannelsesdesign på skoler og i teaterlaboratorium. Dette arbejde er udmøntet i de nyeste publikationer: *A Theatre Laboratory Approach to Pedagogy and Creativity: Odin Teatret and Group Learning*, 2018, Palgrave, og et samarbejde med *The Five Continents of Theatre*, af Eugenio Barba og Nicola Savarese, 2019, Brill/Sense. Hun leder blandt andet også et Erasmus+-projekt: Artist-Led Learning in Higher Education (ALL).

Om bidragsyderne

Henrik Bjørnemose Andersen er adjunkt på University College Syd, Esbjerg. Han underviser i billedkunst, håndværk og design, samt et helt nyt specialiseringsmodul, "Kreativitet, læring og nytænkning i skolen". Han har 20 års erfaring som lærer på flere folke- og friskoler, hvor han har undervist alle alderstrin og fulgt udviklingen i de praktisk-musiske fag på billedkunstsiden og som sløjd- og nu håndværk/designlærer. Samtidig har han fungeret som kollegial vejleder for lærerkolleger. Han har studeret Master i Læreprocesser med Specialisering i Innovation og Kreativt Læringsdesign på Aalborg Universitet og var på det første hold med speciale i innovation og kreative læreprocesser. Specialet havde titlen *Lærereens fornemelse for undervisning* og omhandler faktorer, der har betydning for at kunne undervise i en kreativ proces. Herudover er han optaget af læring og formidling af æstetiske udtryk i samarbejde mellem skole og museum, samt teknologiforståelse i skolen. Han arbejder i øjeblikket på en bog om det nye begreb 'praksisfaglighed', som udgives i 2020.

Anne Peülicke Bjørge er underviser fra det inderste hjerteblod til den yderste fingerspids. Hun har i 16 år undervist i grundskolen både i friskole, folkeskole og specialskole. Hun er drevet af altid at opdage nye veje og nøgler til det, som motiverer og udvikler eleverne. Anne afsluttede Master i Læreprocesser med Specialisering i Innovation og Kreativt Læringsdesign på Aalborg Universitet i 2019 med at skrive masterafhandling med titlen: *Når skolen er åben - Mulighedsrum for kreativitet, filosofi og æstetiske læreprocesser i Den åbne skole*. Anne har udover sin Master-uddannelse læst moduler på den pædagogiske diplomuddannelse: Fortælling og det narrative på UCL/den frie lærerskole i januar 2016, Faglig vejledning i skolen på VIA i december 2019 og Musikpædagogik på VIA i maj 2019. Anne er certificeret facilitator i P4C (Philosophy for Children) fra Sapere i London i november 2017 og er engageret i det nationale netværk for filosofi med børn, hun er skolebestyrelsesmedlem og arbejder i egen praksis med at skabe rum for musiske fællesskaber for specialskoleelever og elever i almenskolen. Anne har i samarbejde med visuel og auditiv kunstner Anders Ladegaard i december 2019 udgivet undervisningsmateriale til den poetiske og digitale børnebog *Hvad siger et menneske?* på Alineas undervisningsportal for dansk i indskoling.

Mette Bommersholdt er uddannet ernærings- og husholdningsøkonom og underviser på Social- og sundhedsskolen i Fredericia. Hun underviser elever, der ønsker at tage en uddannelse inden for social- og sundhedsområdet. Hun har over 25 års erfaring i undervisning og formidling inden for det naturfaglige område, især undervisning af unge og voksne. Hun er Master i Læreprocesser med Specialisering i Innovation og Kreativt Læringsdesign fra Aalborg Universitet. Specialet *Kreative læreprocesser på Social- og sundhedsskolen* handler om, hvilke læringsmuligheder der ligger i at bruge kreative læreprocesser som simulation og forumteater i un-

dervisningen. Det har også fokus på, om det kan gøre eleverne på Social- og sundhedsskolen mere afklarede i deres karrierevalg og derved mindske frafald senere i uddannelsen. Endvidere er hun optaget af, hvordan elevernes forudsætninger for uddannelse kan øges og har i den forbindelse beskæftiget sig med mindfulness og æstetiske læreprocesser i samarbejde med Trapholt Kunstmuseum. Endelig har hun arbejdet med at spotte talenter på social- og sundhedsuddannelserne, blandt andet ved brug af innovation og kreativitet i undervisningen.

Susanne Jepsen Færch er indehaver af virksomheden Færch Ledelse og Facilitering (www.færch-lf.dk), som tilbyder lederkurser, facilitering af workshops og personlig ledersparring. Hun har mere end 25 års erfaring som leder og mere end 10 års erfaring med udvikling og gennemførelse af forskellige undervisningsforløb. Hun har studeret Master i Læreprocesser med Specialisering i Innovation og Kreativt Læringsdesign på Aalborg Universitet og var på det første hold med speciale i innovation og kreative læreprocesser. Specialet havde titlen *Facilitering af leg i voksenundervisning* og omhandler, hvordan man kan anvende leg som en del af en sammenhængende proces. Hendes mål som facilitator er altid at få deltagerne i en proces til at være samskabende omkring nye løsninger på komplekse problemstillinger, og dermed hjælpe grupper til at bevæge sig ud i ukendt terræn og tænke det utænkelige på en gensidig, anerkendende måde. Hun er optaget af, at det, vi gør i æstetiske faciliteringsforløb, sker på et meningsfyldt og etisk grundlag- både ift. dem, der inddrages i processerne, og det resultat, processerne leder hen til.

Anette Junker Hansen er afdelingsleder af Efter- og videreuddannelsen på Social- og sundhedsskolen Fredericia, Vejle og Horsens. Anette er uddannet sygeplejerske og kandidat i sundhedsvidenskab. Siden 2011 har Anette arbejdet med efter- og videreuddannelsestilbud til social- og sundhedspersonale fra kommuner og regioner. I januar 2019 afsluttede Anette masteruddannelse Master i Læreprocesser med Specialisering i Innovation og Kreativt Læringsdesign fra Aalborg Universitet. I det afsluttende masterprojekt satte hun fokus på hvordan man gennem didaktisk planlægning af undervisning kan motivere social- og sundhedspersonale til at deltage i undervisning tilrettelagt som simulation. Anette er, blandt andet, optaget af hvordan man kan bruge æstetiske læreprocesser, fx undervisning tilrettelagt som simulation, i forbindelse med kompetenceudvikling af voksne. Hun interesserer sig for hvordan praksis kan inddrages i undervisningen, for derigennem at skabe forbindelse mellem teori og praksis.

Nana Friis Madsen brænder for at skabe rammer for aktivt medborgerskab og empowerment. Hendes ønske er at understøtte både den enkeltes mulighed for at deltage i og bidrage til fællesskabet og for at skabe nye fortællinger, som kan medvirke til forandringer, så både den enkelte og fællesskabet kan udleve drømmen om et godt liv. Hun har været social iværksætter og grundlagt den landsdækkende forening Ventilen, der hjælper unge ud af ensomheden, været chef for og sam-

men med unge etableret tre ungekulturhuse i København. Som projektchef i den regionale kulturaftale, Kulturmetropolen, har hun stået for etablering af faglige netværk, kompetenceudvikling og samskabelse mellem etablerede kulturinstitutioner og unge på tværs af 14 kommuner. Hun har inden for området selvorganiseret ungekultur udviklet nye metoder og tilgange og været konsulent for flere kommuner, der ønskede inspiration og værktøjer til at skabe forandringer på ungekulturområdet. Hun har siddet med i Kulturstyrelsens arbejdsgruppe omkring udvikling af ny ungekulturstrategi under Marianne Jelved, har været medlem af adskillige *advisory boards* for nye ungekulturinitiativer og understøttet og rådgivet unge i at realisere deres egne drømme inden for det kulturelle område. I dag er hun programleder for "En Ung Politik" i Gentofte kommune. Nana er uddannet cand.phil i samfundsfag og offentlig administration fra RUC og Aalborg Universitet. I 2017 vendte hun tilbage til AAU og startede som studerende på Master i Læreprocesser med Specialisering i Innovation og Kreativt Læringsdesign (første hold) med speciale i innovation og kreative læreprocesser med titlen: *Ligeværdighed, som driver for kreativitet og empowerment i samskabelsesprocesser*. Specialet omhandler samskabelsesprocesserne forud for, under og efter Ungekulturens Topmøde 2018, hvor unge og politiske og kulturelle aktører samskabte nyt indhold til den kommende kulturaftale.

Helene Wallentin Nickø er chefkonsulent i Organisatorisk Læring ved Finanssektorens Uddannelsescenter i Skanderborg. Med en praktisk og uddannelsesmæssig baggrund i sektoren, og over 10 års proces- og undervisningserfaring, leverer hun praksisnære ydelser, når hun i samskabelse med kunderne designer og arbejder for at skabe stærke, dynamiske læringskulturer og sikre bedst muligt udbytte af organisationernes lærings- og forandringsprocesser. Udover masteruddannelsen i Master i Læreprocesser med Specialisering i Innovation og Kreativt Læringsdesign fra Aalborg Universitet 2019 er Helene certificeret i flere lærings- og personprofilværktøjer (blandt andet DISC, Garuda og 4MAT) og har gennemført en kombineret coach- og lederuddannelse fra Ørsted Udvikling & Ledelse ved Christian Ørsted. Helene arbejder passioneret for, at læreprocesser tager udgangspunkt i det sociale, det æstetiske og det hele menneske, og hendes tilgange og metoder er derfor ofte utraditionelle og kreative. Nøglebegreberne i Helenes arbejde findes i projekterne fra masteruddannelsen, hvor kreativitet som social kompetence og æstetisk samskabelse er fokuspunkter.